

Всі існуючі способи підземного видобутку вугілля пов'язані з обов'язковим утворенням на поверхні землі породних відвалів. Щорічно в процесі підземного видобутку вугілля в Україні на поверхню піднімається близько 40 млн. м³ породи, яка складається у відвали. За 200 років розробки вугільних родовищ в країні вже утворилося понад 1100 териконів, під якими зайнято 6300 гектарів родючої і придатної для промислового і житлового будівництва землі, а самі терикони залишаються джерелами несприятливого впливу на стан атмосферного повітря, якість поверхневих і ґрунтових вод та хімічний склад земель сільськогосподарського призначення.

У вугледобувних країнах на різних етапах розвитку галузі вживалися заходи щодо скорочення обсягів утворення породних відходів і скорочення їх негативного впливу на навколишнє середовище. Так, в 50-60-х роках набула широкого розповсюдження технологія видобутку із закладкою виробленого простору. У Німеччині, наприклад, із застосуванням такої технології здобували 60-65% від загальної кількості кам'яного вугілля. При цьому у виробленому просторі розміщували понад 40 млн. м³/рік породи (близько 68 млн. т), порівняно з 16-18 млн. м³, складованої у відвалах. У Польщі на частку видобутку із закладкою припадало 40%, у Франції і Бельгії – до 30, в Англії – 20, в Чехії – більше 11% загальнорічного обсягу [1].

У подальший період при переході на прогресивні планувальні рішення підготовки родовищ до відробітку, високій концентрації гірничих робіт і освоєнні високопродуктивних машин і ефективних форм організації праці, закладка виробленого простору стала стримуючим чинником раціоналізації вугледобутку. У даний час закладка за кордоном застосовується тільки в окремих випадках, коли немає альтернативи забезпеченню надійної охорони об'єктів, що відпрацьовуються. У Німеччині, наприклад, в 2002 р. при видобутку товарного вугілля в кількості 29,0 млн. т (в 1990 р. здобуто 69,8 млн. т) було створено більше 46,0 млн. т породи, з яких тільки 1,3 млн. т залишено у виробленому просторі шахт, а понад 97% цієї кількості розміщено у відвалах на поверхні. Для мінімізації їх негативного впливу на навколишнє природне середовище у Німеччині було здійснено ряд законодавчих і організаційних заходів. Так, допуск на розміщення породи у відвалах і регламент їх експлуатації визначаються прийнятими нормативно-правовими актами, а технологічний режим складування жорстко відстежується системою екологічного моніторингу. У даний час зведено і функціонують декілька таких екологічно безпечних відвалів, які представляють раціональні ландшафтні об'єкти, що гармонійно вписуються в оточуючий рельєф місцевості. Територія відвалів після завершення біологічного етапу рекультиваци передається місцевому самоврядуванню і надалі використовується як рекреаційна зона [2]. У вітчизняній вугільній галузі практично відсутня інфраструктура закладки виробленого простору, її створення потребуватиме багато часу і значних капітальних витрат. Вирішувати проблему усунення породних відходів підприємствам галузі належить, в основному, шляхом освоєння екологічно безпечних технологій формування і облаштування відвалів з подальшим їх озеленення [3]. Для здійснення поставленої задачі буде потрібно реорганізувати існуючу в галузі систему поводження з порідними відходами і удосконалити чинні нормативно-правові акти у сфері природоохоронного законодавства. З цією метою необхідно активізувати ініціативу наукових і суспільних організацій щодо виконання п. 11 Постанови Кабінету Міністрів України від 06.07.2003 р. №938, прийнятої стосовно розробки комплексної програми поліпшення екологічної обстановки у вугледобувних регіонах.

Література: 1. Колоколов О.В. Технология закладки выработанного пространства на шахтах и рудниках: учебник для вузов. – Днепропетровск: Сич, 1997. – 135с. 2. Способы вскрытия, подготовки и системы разработки шахтных полей. / Под ред. Б.Ф. Братченко. – М.: Недра, 1985. – 494 с. 3. Технология подземной разработки пластовых месторождений полезных ископаемых: учеб. для вузов / Бондаренко В.И., Кузьменко А.М., Грядущий Ю.Б., Колоколов О.В., Табаченко Н.М., Почепов В.Н. - Днепропетровск, 2003. – 708 с.

Бурик Н.О.

*аспірант кафедри екологічного менеджменту ДонДУУ,
м. Донецьк, Україна*

ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Розвиток екологічного страхування в Україні ускладнюється важким фінансовим станом більшості підприємств, які є джерелами підвищеної екологічної небезпеки та кризовим станом

економіки в цілому. В умовах низької платоспроможності потенційних страхувальників стабільно може розвиватися тільки обов'язкове страхування, оскільки на оплату внесків з добровільного страхування у підприємств просто не вистачає коштів. Багато підприємств, які є потенційно небезпечними, мають дуже високий ступінь зносу основних фондів та менш екологічні технологічні процеси, що зумовлює високу вартість страхування та підвищений ступінь ризику настання страхових випадків. Тому складається ситуація, коли підприємства, що мають найбільшу потребу в страхуванні екологічного ризику, залишаються незалученими до системи екологічного страхування через брак коштів.

Особливістю екологічного страхування є значні масштаби збитку, яке зазнає навколишнє природне середовище унаслідок екологічних аварій або катастроф, тому одній страховій компанії складно брати на себе усі екологічні ризики. Отже актуальним питанням у сфері вітчизняного екологічного страхування є створення страхових екологічних пулів, які володіли б необхідними фінансовими резервами для виплати страхового відшкодування при настанні страхового випадку. Такі страхові пули існують у Великобританії, Швеції, Франції, Японії та Нідерландах, де за їх допомогою здійснюється сумісне страхування екологічних ризиків. В Україні існує Ядерний страховий пул, засновники якого діють за принципом співстрахування, тобто несуть солідарну відповідальність щодо відшкодування збитків та отримують певну частку внесків, які отримує пул від страхувальників.

Загалом, сучасний страховий ринок складають численні дрібні приватні компанії, сукупний капітал яких дорівнює капіталу однієї західної компанії. Для фінансової стійкості таких страховиків небезпечно приймати на себе значні ризики, збиток за якими (навіть з урахуванням співстрахування або перестраховок) носить катастрофічний характер і має місце високий ступінь кумуляції ризику. Тому екологічне страхування повинно проводитися за участю держави в особі її регіональних органів влади, які можуть розробляти і реалізовувати на практиці спеціальні цільові програми, видавати відповідні нормативні акти, які б регулювали проведення екологічного страхування, а також ініціювати участь в екологічному страхуванні державних страхових компаній. Важливою умовою проведення страхування повинна бути перестраховка екологічних ризиків за кордоном, оскільки загальна ємкість вітчизняного страхового ринку поки не достатня для повного забезпечення страхового захисту від екологічних аварій і катастроф.

Певні труднощі в проведенні екологічного страхування створює відсутність необхідного досвіду і кваліфікованих кадрів, слабкий розвиток інфраструктури екологічного страхування. Оскільки свій розвиток екологічне страхування в Україні отримало тільки з початку дев'яностих років, вітчизняні фахівці не володіють великим практичним досвідом, а проведення екологічного страхування, оцінка ризиків і шкоди, процедура врегулювання збитків вимагає участі багатьох фахівців - страховиків, екологів, юристів.

Крім того, для роботи з екологічними ризиками необхідні дані страхової статистики, причому за період довший, ніж за традиційними ризиками, оскільки екологічні катастрофи відбуваються рідше. Далеко не всі статистичні дані з екологічної тематики є загальнодоступними, бо в радянський період велика частина даних взагалі була засекречена. Тому, на відміну від своїх західних колег, українські страховики на сьогоднішній день не мають в своєму розпорядженні достатньої страхової статистики, що дозволяє достовірно визначати вірогідність страхових випадків і страхові тарифи. Використання ж західних методик тарифних розрахунків також не можна вважати доцільним, оскільки в Україні, через її історичні, географічні і економічні особливості, рівень екологічної безпеки значно нижче розвинених країн, ступінь ризику настання страхових випадків вищий, а можливі екологічні катастрофи можуть носити глобальніший характер (наприклад, наслідки аварії на Чорнобильській АЕС). Проте, все одно необхідно і доцільно спиратися на західний досвід при розробці своїх методик, оскільки це, з одного боку, дозволить поставити на наукову основу діяльність з екологічного страхування на внутрішньому ринку, і, з іншого боку, полегшить розміщення ризиків в перестраховку за кордоном. Одним з варіантів розвитку екологічного страхування є створення регіональних систем екологічного страхування за допомогою формування страхових резервів, які б мали на меті зниження бюджетних витрат на попередження та ліквідацію негативного впливу на довкілля з метою зміцнення матеріальної основи інвестиційної діяльності на території регіону та його соціально-економічного розвитку.

При створенні такої системи кожен з її учасників може переслідувати свої інтереси: держава зменшує тиск на місцевий та державний бюджети (це пов'язано з тим, що страхова компанія бере на себе зобов'язання з покриття частини екологічних збитків); підприємства-страхувальники в разі екологічної аварії отримують можливість відшкодувати збитки довіллю та постраждалим; для населення – це гарантія збереження таких умов навколишнього середовища, які необхідні для нормальної життєдіяльності та можливість отримання компенсації у разі їх порушення; для компаній-страховиків цей інтерес полягає в отриманні страхових премій (різниця між виплатами, пов'язаними зі страховими подіями та витратами на їх попередження).

Тобто метою створення такої регіональної системи страхування є впровадження механізму гарантування фінансового забезпечення екологічної безпеки за допомогою залучення до системи екологічного страхування власних засобів учасників страхування та залучених фінансових джерел регіону та їх цільове використання.

Таким чином, екологічне страхування є перспективним і ефективним засобом створення сприятливих економічних умов для залучення капіталів комерційних структур до процесу забезпечення екологічної безпеки, підвищення надійності роботи промислових підприємств і створення додаткових робочих місць. Воно є надійним інструментом економіко-правового механізму охорони навколишнього природного середовища та вимагає подальшого розвитку. Для цього своєчасним і необхідним представляється ухвалення Закону України «Про екологічне страхування», який би регламентував основні дії і процеси, пов'язані з екологічним страхуванням.

Євтушенко М.В.,

*ст. викладач Харківської національної академії міського господарства,
м. Харків, Україна*

ЗОНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

У сьогоденних умовах земельні ресурси та їхнє використання привертають до себе все більше уваги. У зв'язку з прийняттям відповідного закону [1, Ст. 343] використання земельних ресурсів у межах населених пунктів на підставі зонування територій є обов'язковою умовою. Наукове обґрунтування зонування територій пояснюється недосконалістю діючого законодавства, яке закріпило цей процес тільки при здійсненні містобудівної діяльності; механізми державного регулювання землекористування за межами населених пунктів досі не реалізовані (розподіл земель державної та комунальної власності). Зонування земель розглядається у зв'язку з необхідністю створення ефективного механізму забезпечення раціонального землекористування та формування основних складових цієї концепції. Зонування земель розглядається також як економіко-правовий механізм раціонального землекористування, який поширюється на всі категорії земель. В ринкових умовах виникає необхідність подальшого розвитку ефективних форм та методів управління земельними ресурсами, землекористуванням, регулюванням земельних відносин на основі планування правового режиму землекористування шляхом зонування земель за їх категоріями, типами землекористування з врахуванням економічної придатності земель та суспільних потреб. У цьому контексті проблема раціонального землекористування та оптимізації їх використання стає вкрай актуальною, особливо із залученням до цього важливого процесу територіальних громад.

Значне скорочення сфери державного регулювання і водночас збільшення повноважень органів місцевого самоврядування, розвиток ринкових відносин зумовили необхідність появи нових механізмів, які передбачають урахування суспільних і приватних інтересів у процесі регулювання земельних відносин. В якості такого дієвого механізму виступає раціонально-економічне зонування при розмежуванні земель державної та комунальної власності, поділі територій населених пунктів на зони. Особливе поширення зонування земель одержало в західноєвропейських країнах, США і Канаді, де найбільш розвинене управління земельними ресурсами на державному і муніципальному рівнях, вважається, що головним фактором і основною умовою розвитку ринкової економіки є планування використання земель шляхом їх